

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ОКОЛИЦЯХ СЕЛА СІДЕ НА ПРИКАРПАТТІ

*ВОЛОДИМИР ЦИГИЛИК, РОМАН ГРИБОВИЧ, ВІРА ГУПАЛО,
ЛЕОНІД МАЦКЕВИЙ, ДМИТРО ПАВЛІВ, ВОЛОДИМИР ПЕТЕГИРИЧ,*

Після чотирирічних археологічних обстежень¹, які проводились відповідно до угоди про співпрацю на 1992-1996 роки між Інститутом українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України та Інститутом археології і етнології ПАН (відділення в Кракові), у серпні - вересні 1996 року працювала спільна Українсько-польська археологічна експедиція, завданням якої було проведення археологічних розкопок на курганному могильнику біля села Сіде Самбірського району Львівської області та пошуки нових археологічних пам'яток.

До складу експедиції входили співробітники відділу археології Р.Грибович, В.Гупало, Л.Мацкевий, Д.Павлів, В.Петегірич, В.Цигилик (керівник експедиції) при участі художника І.Принади, а з польської сторони Я.Махнік (Краків) та Є.Сосновська (Перемишль).

Роботи проводились на площі курганного могильника в урочищі Верхи, яке знаходиться праворуч (на південь) від шосе Самбір-Дрогобич. Урочище являє собою рівне плато підвищення, що тягнеться на північ, в сторону села Кульчиць. Для досліджень взято площу в 400 м² з середньої величини курганом посередині. Отже, розкоп охоплював чотири ари поверхні. Його розбито на чотири чверті. Крім того було закладено вісім шурфів по головних осях розкопу — Х та У — з метою в'ясування нашарувань ґрунту.

Після зняття орного шару товщиною 25-30 см на площі розкопу стверджено залягання чорнозему товщиною 15-20 см. Під чорноземом — шар коричневобурої землі (суглинок). Нижче його підстеляв материк.

В центральній частині розкопу стверджено сліди сучасних геологічних свердлень. Крім цього розкоп майже по осі У (з півночі на південь) перерізався канавкою з прокладеним в ній кабелем зв'язку. Все це створювало штучну кумуляцію землі, що створювала враження сильно розораного кургану.

Пошкоджений згаданими вкопуваннями шар чорнозему включав уламки ліпної кераміки, вуглики, кусочки обмазки, які траплялись вже від глибини 0,35 м від поверхні (рис. 1). Особливо спостерігається залягання кераміки в нижній частині шару (0,45 м від поверхні). Там же трапляються і крем'яні вироби (рис. 2). Склад глини, форми посудин, а особливо спосіб орнаментування мають відповідні аналогії в керамічних комплексах численних пам'яток культури шнурової кераміки.

Під шаром чорнозему залягав коричневобурий суглинок, у верхній частині якого траплялись уламки кераміки культури лійчастого посуду. Це дає переконливу підставу вважати, що суглинковий шар з матеріалами культури лійчастого посуду підстеляв горизонт поселення культури шнурової кераміки.

Слід відзначити, що в різних місцях розкопу, в шарі чорнозему спостерігались окремі скупчення деревних вугликів, можливо, як сліди короткотривалих вогнищ. В третій чверті розкопу (південно-західний сектор) виявлено вогнище діаметром 1,1 м. Це був шар випаленої до червоного кольору на товщину 10 см землі, на якому спостерігалось скупчення кусочків деревних вугликів, фрагментів посуду культури шнурової кераміки (рис. 3). Під вогнищем, як і на всій площі розкопу, в шарі коричневобурого суглинку траплялись фрагменти кераміки культури лійчастого посуду, що ще раз підтверджує вже засвідчений вище порядок залягання матеріалів названих археологічних культур.

Сліди ще одного вогнища зафіксовано в другій чверті розкопу (північно-східний сектор). Це була випалена до червоного кольору площадка овальної форми розміром 0,25 x 0,6 м, витягнута зі сходу на захід.

Скупчення фрагментів кераміки культури шнурової кераміки, деревних вугликів, кусочків обмазки, а також сліди ямок від стовпів в четвертій чверті розкопу (південно-східний сектор) можуть являтися залишками якихось житлових споруд. Все це дає підстави вважати, що на дослідженій площі стверджено сліди давнього поселення культури шнурової кераміки. Невелика площа розкопу не дозволяє говорити про його розміри, однак детальне обстеження південної стінки розкопу показало, що воно тягнеться в південному напрямі.

В південній частині розкопу, на межі третьої і четвертої чвертей виявлено сліди поховання. В неглибокій, овальновидовженій зі сходу на захід ямі шириною 0,8 м та довжиною десь біля 1,4 м виявлено ліпну, прикрашену відтисками шнурка посудину, з слабо випуклими стінками, які плавно переходили у високі, легко розхилені вінця, та широким, рівним дном (рис. 4). На основі аналогів така форма посуду є характерна за І.К.Свешніковим для раннього етапу дністровської групи культури шнурової кераміки². Кістки покійника не збереглися, що із-за високої кислотності ґрунтів трапляється і на інших могильниках регіону (Колпець, Кульчиці). Поховання могло би пов'язуватись з рештою наявних на цьому урочищі курганів, зокрема, з найближчим курганом № 1, який мусить бути дещо молодшим від поселення.

Слід відзначити, що виявлені в процесі дослідження уламки кераміки, крем'яні вироби мають типові ознаки приналежності до культури шнурової кераміки і для них відомі аналогії на пам'ятках цієї культури у верхньодністровському регіоні³ та на ширшій території її розповсюдження⁴. Отже, в результаті проведених розкопок в Сіде відкрито поселення старшої фази культури шнурової кераміки. Поселення розміщене поблизу курганних могильників, які виникали на цій території протягом тривалого часу, займаючи найвищі точки підвищення (біля 360 м над рівнем моря). На цій підставі можна вважати, що поселення тодішньої людини розміщались на тих самих височинах, що й курганні могильники. Там же знаходились основні місця господарської діяльності в першій половині III тис. до н.е.

В результаті досліджень поселення в Сіде підтвердилась теза, що не тільки в басейнах верхньої частини Вісли та Бугу, але й Верхнього Дністра населення культури шнурової кераміки розміщало свої поселення на місцях проживання людності культури лійчастого посуду.

Крім стаціонарних археологічних розкопок співробітниками експедиції проводились обстеження близьких околиць. В лісі між селами Сіде, Ралівка і Кульчиці відкрито розміщені трьома групами 32 кургани. Вони концентруються по самому хребті височини, що простягається з півночі на південь.

Роботи проводились також в міжріччі Стривігору і Дністра. На околиці села Бісковичі біля Самбора відкрито сім нових археологічних місцезнаходжень, які за всіма ознаками відносяться до кінця неоліту-початку бронзи та до ранньосередньовічного періоду.

Археологічні дослідження проводились в комплексі з геоморфологічними обстеженнями району, в тому числі долин Дністра і Стривігору. Роботи по дослідженню районів Прикарпаття планується продовжити і в наступних роках.

¹ Цигилик В.М. Звіт про роботу Українсько-польської археологічної експедиції за 1992-1995 роки. - Архів ІА НАН України; він же. Спільна Українсько-польська археологічна експедиція // *Studia archaeologica*. - № 1. - 1993. - С. 87; він же. Роботи спільної Українсько-польської археологічної експедиції у Підкарпатті // Бойківщина: історія та сучасність. - Львів-Самбір, 1995. - С. 101-102; Wołodymur Cyhyłyk, Jan Machnik. Pierwsze wspólne polsko-ukraińskie archeologiczne badania terenowe w międzyrzeczu Sanu i Dniestru // *Acta Archaeologica Carpathica*. - Т. XXII. - 1993-1994. - S. 205-213.

² Свешніков І.К. Історія населення Прикарпаття, Поділля і Волині в кінці III - на початку II тисячоліття до нашої ери. - К., 1974. - Рис. 2, 44.

³ Wołodymur Cyhyłyk, Jan Machnik. Groby kultury ceramiki sznurowej nad Wereszycą w dorzeczu górnego Dniestru // *Problemy epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w Europie Środkowej*. - Kraków, 1996. - S. 151-156. - Рис. 3, 1, 3-6.

⁴ Свешніков І.К. Історія населення... - С. 34. - Рис. 4, 2, 13, 20; Jan Machnik. *Studia nad kulturą ceramiki sznurowej w Małopolsce*. - Wrocław, 1966. - S. 240. - Tabl. XXIV, 4a. - S. 247. - Tabl. XXIII. 4b-c.

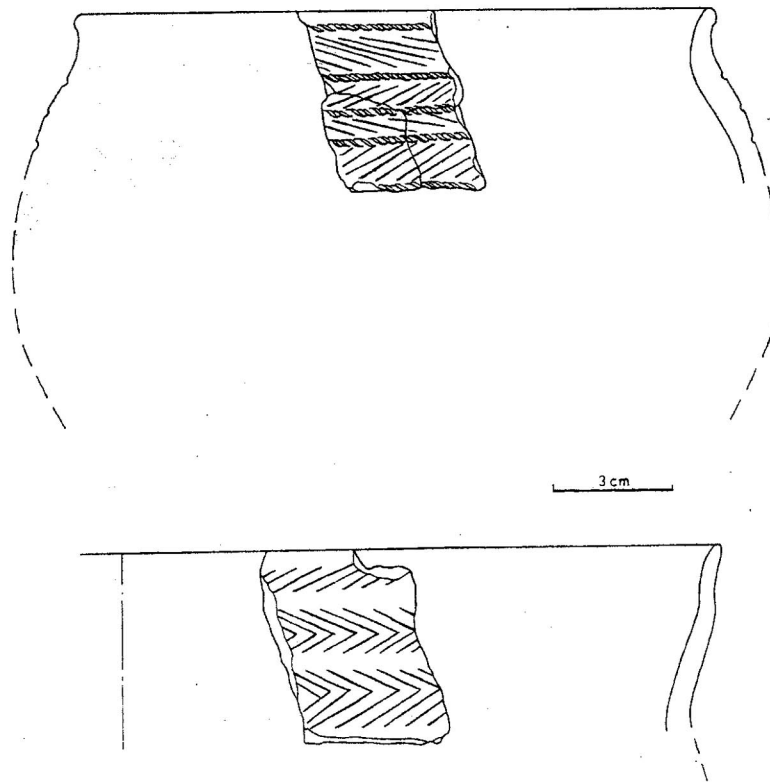

Рис. 1. Липна кераміка з культурного шару розкопу.

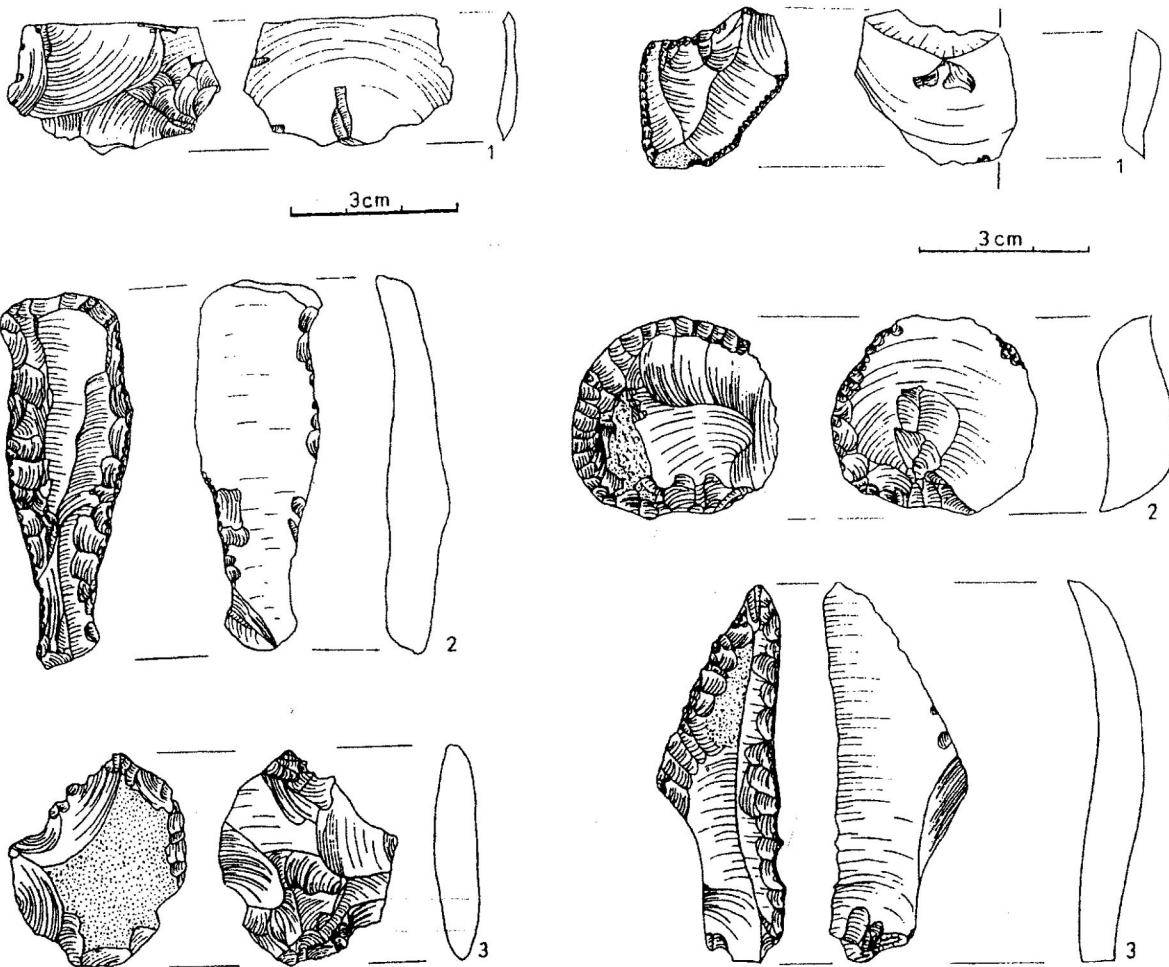

Рис. 2. Крем'яні вироби з культурного шару розкопу.

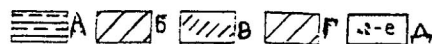
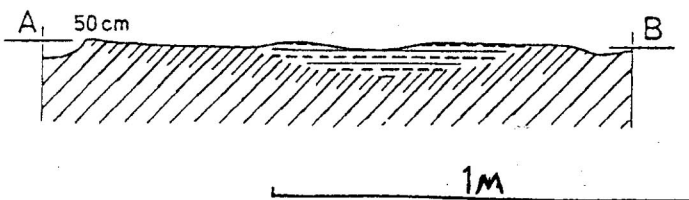
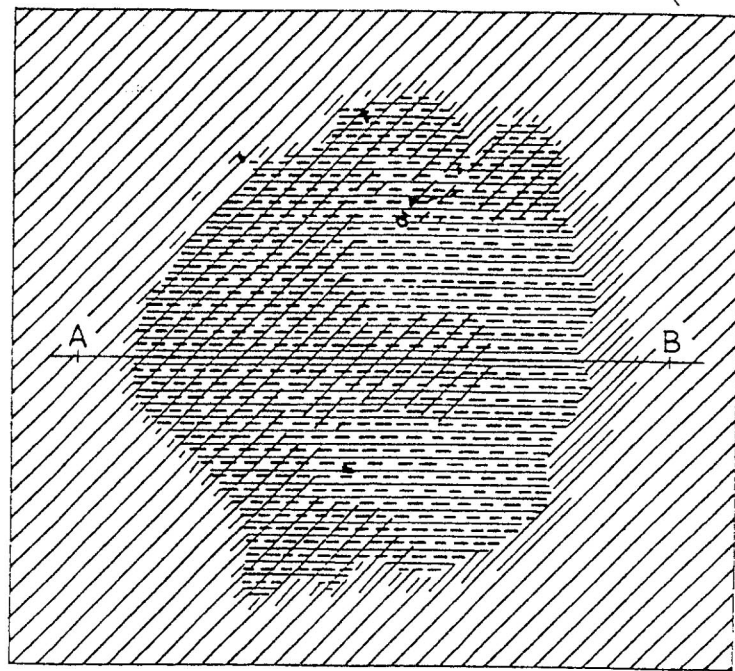

Рис. 3. План та переріз вогнища 3. А — випалена земля; Б — чорна земля; В — випалена чорна земля; Г — бура земля; Д — кераміка.

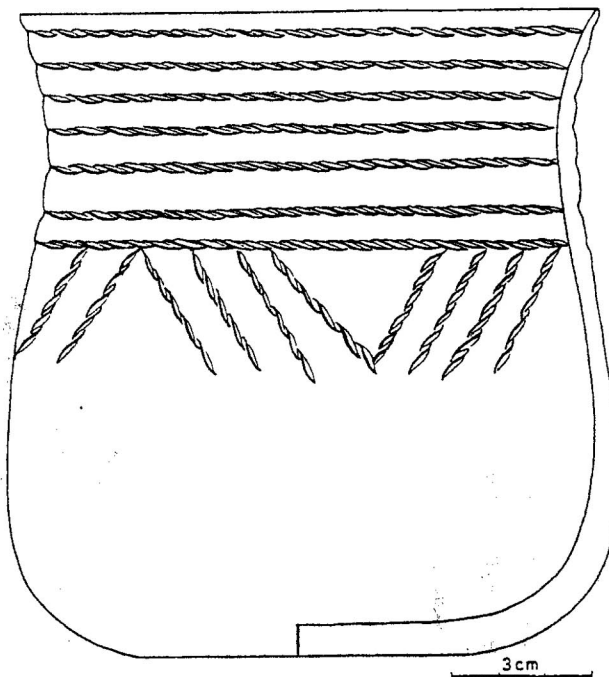

Рис. 4. Липний горщик з поховання.

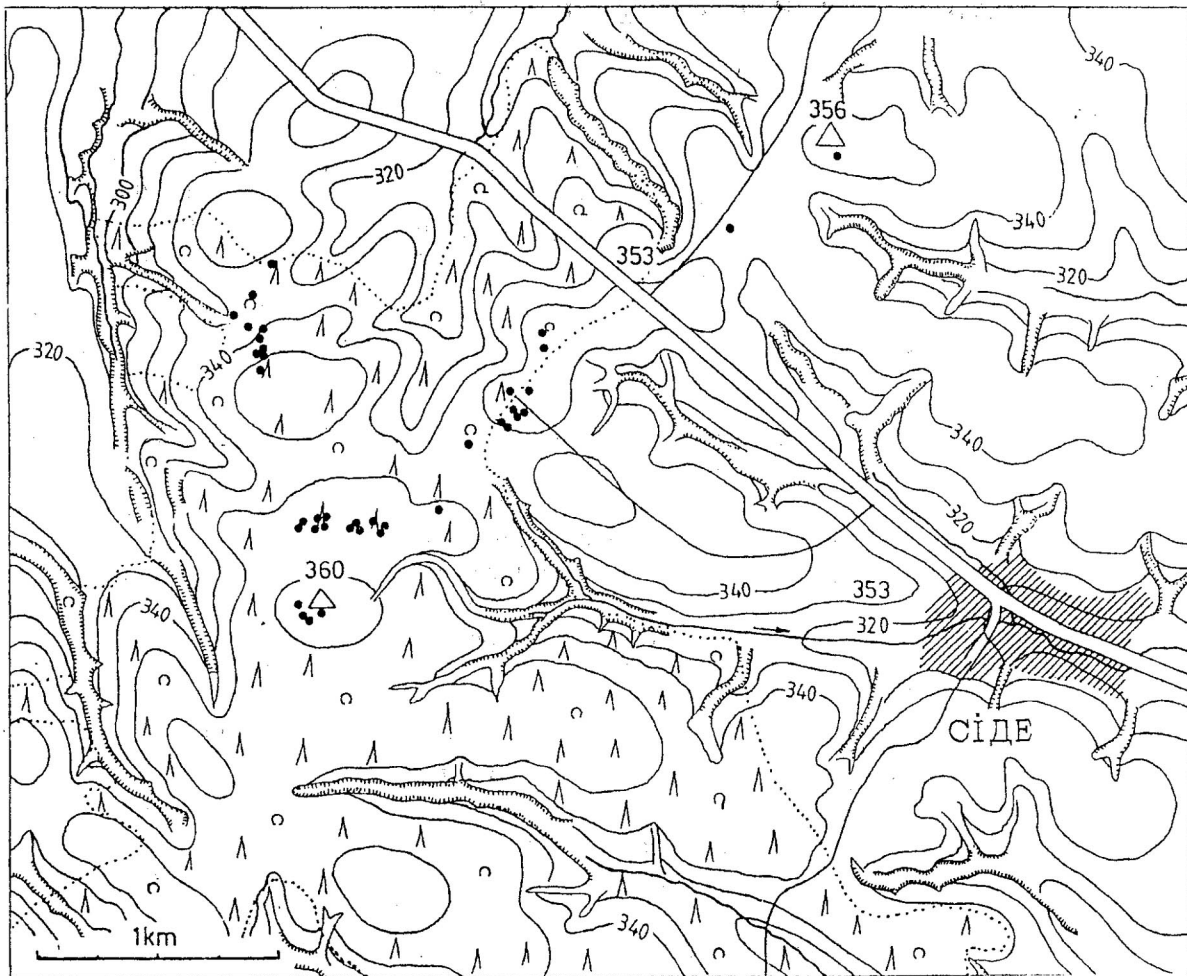

Рис. 5. Сіде. Ситуаційний план курганного могильника. Δ — місце розкопок.